

проф. др **Ксенија Кончаревић**
Православни богословски факултет
Катедра за филологију
Београд

Делатност Радована Кошутића на Православном богословском факултету Универзитета у Београду

Апстракт: Рад на основу архивске грађе реконструира хонорарни ангажман професора Радована Кошутића на Православном богословском факултету у Београду (1923-1926).*

Кључне речи: Историја духовног школства, настава руског језика у духовним школама, историја славистике, Радован Кошутић (1866–1949).

О Радовану Кошутићу¹, неоспорно најугледнијем српском русисти у светским размерама, писано је у русистичкој литератури доста, са разних аспеката: реконструисан је и валоризован његов животни и стваралачки пут², анализиран је ње-

* Излагање на научном скупу „Српска теологија у двадесетом веку: Истраживачки проблеми и резултати“ одржаном на Православном богословском факултету у Београду 30. маја 2008. у склопу пројекта бр. 149037А („Српска теологија у двадесетом веку“), који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

¹ Радован Кошутић рођен је 5. марта 1866. у Руми. Након школовања у родном месту, Сремским Карловцима и Новом Саду, уписао се на Филозофски факултет Бечког универзитета, где три семестра слуша предавања из старословенског језика, упоредне граматике словенских језика, руског и чешког језика. Потом одлази у Праг (један семестар 1877), затим у Краков (следећи семестар), Лавов (три семестра), Варшаву, Петроград, да би 1890. у Бечу положио последње испите из словенске филологије и тиме завршио студије код Ватрослава Јагића. После дипломирања одлази у Петроград, где проводи више од три године „изучавајући специјално руски језик и књижевност, као и културне прилике руске“ и сарађујући у пољском часопису *Kraj* који је излазио у руској престоници, као и у листу *Славянская корреспонденция*. Године 1893. проводи осам месеци у Паризу, бавећи се проучавањем литературе везане за проблематику књижевне критике. Од 1. јануара 1895. постављен је за «привременог учитеља руског, чешког и пољског језика и књижевности» у Великој школи у Београду. Године 1900. за своју *Граматику пољског језика* из 1898. добија од Јагелонског универзитета у Кракову почасни докторат, након чега га је Велика школа изабрала за доцента за источне и западне словенске језике и књижевности. Године 1905, када је Велика школа прерасла у Универзитет, изабран је за сталног доцента. Од 1914. до 1919. налазио се у Русији, да би по повратку у Београд био изабран за ванредног професора, са унапређењем у звање редовног професора 1922. 14. јануара 1928. изабран је за дописног члана Академије наука СССР-а, а 1929. и за члана Словенског института у Прагу. Пензионисан је 1936, али је као хонорарни професор предавао све до 1941. Упокојио се у Опову 9. априла 1949. Аутор капиталних научних дела из полонистике (*Грамматика пољског језика*, 1898; *Примери књижевног језика пољског*, 1901), русистике (*Примери књижевног језика руског*, 1910; *Грамматика руског језика: облици*, 1914; *Грамматика руског језика: књижевни изговор*, 1919) и теорије књижевности (*О тонској метрици у новој српској поезији*, 1941), двеју књига прозе (*Писма из Петрограда*, 1895. и *Нова писма из Петрограда*, 1896) и већег броја песничких збирки.

² К. Тарановски, *Радован Кошутић (1866-1949)*. Јужнословенски филолог, Београд, 1949-1950, 1-4, 512-517; Ђ. Живановић, *Радован Кошутић (1866-1949)*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1,

гов допринос оновременој и савременој науци о језику, укључујући и рецепцију савременика³, допринос науци о књижевности⁴ и традуктологији⁵, разматране су методолошке карактеристике његовог диференцијалног метода са фундаменталног⁶ и апликативног⁷ становишта, израђени су предговори и критички апарат уз његова најзначајнија дела⁸, а расветљена је и његова улога у конципирању и организовању наставе руског језика у српској средини⁹ и изради уџбеничке литературе¹⁰. Ипак, у односу на његов изузетни интелектуални формат и дубок траг који је

123-125; Ђ. Живановић, *Прекретне године Радована Кошутића*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 9-20.

³ Н. Радосевић, *Радован Кошутић и нека савремена лингвистичка схватања*. Живи језици, Београд, 1966, 1-4, 10-14; Дж. Живанович, *Значение Радована Кошутича для развития славяноведения у сербов*. [У:] X међународен конгрес на славистите: Резомета на докладите. Софија, 1988, 639; Б. Терзић, *Савременици о Кошутићу као русисти*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 21-30; Р. Маројевић, *Радован Кошутић и развој југословенске лингвистичке русистике*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 31-46; Н. Радосевић, *Место Кошутићеве школе у развоју српске славистике*. [У:] Б. Станковић (уред.), *Сто година славистике у Србији (1877-1977)*. Зборник реферата издат 30 година касније. Београд, 2007, стр. 59-66; В. Борисенко, *Вклад Радована Кошутича в развитие московской фонологической школы*. Славистика, Београд, 2007, 10, 13-19.

⁴ К. Тарановски, *О тонској метрици проф. Кошутића*. Јужнословенски филолог, Београд, 1949-1950, 1-4, стр. 173-196; Н. Петковић, *Кошутићево тумачење ритма српског стиха у поређењу с руским*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 47-62.

⁵ В. Кошутић, *Кошутићева оцена преводилачког рада Јована Максимовића*. Зборник за славистику, Нови Сад, 1973, 4, 119-135; М. Сибиновић, *Кошутићев допринос развоју наше теоријске мисли о преводу*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 63-68.

⁶ Б. Терзић, *Лингвистичке основе сопоставитељног метода професора Радована Кошутича*. Руски језик за рубезом, Москва, 1972, 1, 65-66; Б. Терзић, *Лингвистичке основе сопоставитељног метода проф. Радована Кошутича*. Руски језик, Софија, 1969, 5-6, 73-79; Б. Станковић, *Сопоставитељни метод к проблеме сочетаемости в трудах професора Радована Кошутича*. [В сб.]: А. Менац (ред.), *Вопросы методологии и методики описания русского языка в сопоставлении с родным*. Загреб, 1985, 109-113; Б. Станковић, *Елементи синтаксе у „Примерима књижевног језика руског“ професора Радована Кошутића*. Анали Филолошког факултета, Београд, 1976, 593-618; Д. Чампар, *Кошутићеви елементи творбе речи*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 97-104; Б. Ј. Дабић, *Граматичка терминологија Радована Кошутића*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 113-122; Јь. Милинковић, *Лексикографски рад Радована Кошутића и савремени руско-српскохрватски школски речници*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 85-91; В. Јовин, *Радован Кошутић као лексикограф*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 91-96.

⁷ Р. Лалић, *О Кошутићевом методу учења руског језика код нас*. Живи језици, Београд, 1966, 1-4, стр. 1-10; Б. Терзић, *Вклад професора Р. Кошутича в исследование интерференции при изучении русского языка говорящими на сербохорватском языке*. [В сб.] *Лингвистичке основе и методичке проблеме интерференции при изучении русского языка славянами*. Софија, 1973, 58-62; М. Тодоровић, *Košutićev metod učenja ruskog jezika – preteča kontrastivne analize*. Godišnjak Saveza društava за применјену лингвисту Југославије, Београд, 1983-1984, 7-8, 667-671; М. Тодоровић, *Kuzmićev pristup učenju stranih jezika и poređenju sa Košutićevim metodom*. Sarajevski slavistički dani, Sarajevo, 1985, 1, 69-77 (прештампо и у: Škola danas, Mostar, 1985, 1-2, 89-93).

⁸ Р. Лалић, *О фонетици руског језика Радована Кошутића*. [У:] Р. Кошутић, *Граматика руског језика: I. Фонетика*. Београд, 1969, стр. 5-8; Б. Терзић, *Уз ово издање*. [У:] Р. Кошутић, *Граматика руског језика: II. Облици*. Београд, 1969, стр. III-XIX.

⁹ Д. Дамљановић, *Руски језик у Србији. Уџбеници до 1941. године*. Београд, 2000, 112-118.

¹⁰ Б. Станковић, Т. Н. Чернявская, *Из историје лингвострановедског приступа к преподавању руског језика*. Руски језик за рубезом, Москва, 1978, 6, 78-82; М. Стојнић, *Критеријуми за одабир и тумачење књижевних текстова у Кошутићевим Примерима*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 69-76; В. Николић, *Радован Кошутић као коментатор руских текстова („Напомене“ – друга књига „Руских примера“)*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 77-84; Д. Дамљановић, *Руски језик у Србији. Уџбеници до 1941. године*. Београд, 2000, 198-211, 213-216, 237-249, 277-279, 281-

оставио у русистичкој науци и настави, без сумње, могло би се наћи још доста потенцијалних истраживачких тема које би биле захвалне за обраду, као што се и детаљи његове биографије могу обрађивати у новим контекстима и са разних становишта. У овом раду покушаћемо да на основу архивске грађе сагледамо неке до сада неистражене моменте везане за универзитетску делатност професора Кошутића – његов трогодишњи ангажман у својству хонорарног професора за предмет Руски језик на Православном богословском факултету Универзитета у Београду.

Значај обраде једне овакве теме је вишеструк. Најпре, њоме се скреће пажња на један битан аспект универзитетске делатности професора Кошутића који до сада није био ни помињан у његовим биографијама – да ли из идеолошких разлога¹¹, или због његовог релативно неповољног тока и расплета, дисхармоничних у односу на Кошутићеву блиставу академску каријеру, чијем су падању у засенак додатно допринела два изванредна успеха који ће убрзо уследити - избор за дописног члана Академије наука СССР-а почетком 1928. и избор за члана Словенског института у Прагу 1929. године. Друго, њоме се расветљава и један сегмент из историјата наставе руског језика на факултету који спада у ред најугледнијих чланова и оснивача Београдског универзитета. Треће, разматрање било чијег ангажмана у настави руског језика у нашем духовном школству, а посебно једног таквог корифеја европске славистике, значајно је и из разлога што управо овај образовни профил баштини најбогатије традиције и најдужи континуитет изучавања руског језика у Србији и српским земљама, по којима се наша средина може сматрати једном од водећих, ако не и водећом, у европским и светским оквирима.

У најкраћем: за увођење и потоње изучавање руског језика у нашем образовном систему у другој половини XIX века пресудну улогу имала је Српска православна црква и посебно Богословија у Београду као њена у то доба највиша просветна институција. Управо је Богословија у Београду била прва школа у коју је у октобру 1849. године уведен руски језик са статусом обавезног наставног предмета¹², чиме је Србија постала трећа европска земља, одмах након Румуније

284; о Кошутићевом приступу конципирању уџбеника у контексту допарадигмалног периода методике наставе руског језика посматраног у светским оквирима високу оцену даје и А. Бондаренко, *Формирование практического направления в обучении русскому языку как иностранному (XIX - первая половина XX века)*. Дисс. ... канд. пед. наук. Москва, 2007.

¹¹ У послератном периоду, све до краја 80-их година XX века, на студенте и наставнике Богословског факултета вршени су политички притисци, они су живели у друштвеној изопштености, а стварана је и представа о њиховој ретроградности и супротстављености новом друштвеном поретку (исп. Д. Бонцић, *„Нова власт“ и Богословски факултет у Београду*. Богословље, Београд, 2006, 1, 126-144). Сваки ангажман везан за ову средину отуда је могао бити интерпретиран као реакционарни чин и можда је у Кошутићевом случају управо зато и прећуткиван (посебно је ово могло представљати камен спотицања у време писања некролога, објављеног 1949-1950. године – в. нап. 1), као и, рецимо, његова сарадња у српској црквеној периодици.

¹² О овоме в. детаљније: М. Радевић, *Први Руси професори у Београду*. Историјски гласник, Београд, 1965, 1, 85-93; М. Радевић, *Почети наставе руског језика у Србији. Неколико докумената 1852-1864*. Настава и васпитање, Београд, 1971, 4, 493-505; М. Радевић, *Настава руског језика у београдским школама до 1878. године*. [У зб.:] *Сто година славистике у Србији. Зборник реферата са међународног научног скупа (Београд, 27-29.10.1977) издат 30 година касније*. Београд, 2007, 31-36; М. Радевић, *Настава руског језика у београдским школама од 1849. до 1878. године*. - Историјски часопис, Београд, 1980, 27, 183-188; Д. Дамљановић, *Руски језик у Србији. Уџбеници до 1941. године*. Београд, 2000, 62-68.

и Бугарске, у којој је руски језик као страни добио свој статус у институционалном школству¹³. Међутим, аргументи на које је први скренуо пажњу П. Пипер¹⁴ иду у прилог ревизији овог становишта, по којој би почетак изучавања руског језика у српском школству био померен за више од 120 година у односу на традиционално прихваћено датирање¹⁵. Другим речима, сви су основи да он веже за две сремскокарловачке школе основане на иницијативу српске црквене јерархије у трећој и четвртој деценији XVIII века – *Славенску школу* Максима Суворова (1726-1731) и *Славенско-латинску школу* Емануила Козачинског (1733-1737), у којима црквенословенским језиком ученици овладавају само рецептивно, стичући навике и умења читања сакралних текстова и упознајући његову нормативистику, док славјаноруски као руски стандардни израз XVIII века користе и рецептивно и продуктивно, служећи се уџбеничком и приручном литературом на њему, репродукујући његовим средствима своја филолошка и богословска знања, лингвистичко-комуникативна умења и користећи га у наставној, а вероватно и неформалној комуникацији са својим руским учитељима. Ово, са своје стране, имплицира још један културолошки релевантан закључак – о примату српске над румунском, бугарском и другим словенским срединама у погледу историјата увођења руског језика у школску наставу.

Православни богословски факултет Универзитета у Београду, основан 1905. а отворен 1920. године¹⁶, такође је у већини својих студијских програма¹⁷ имао заступљен руски језик¹⁸. Тако, првом уредбом о раду факултета из 1921. године, чију је основу израдио проф. А. П. Доброклонски, предвиђало се да су студенти „у обавези да усавршавају латински, руски и још један живи језик – енглески, француски или немачки“¹⁹ – дакле, као и у богословијама, руски језик имао је статус обавезности. Када је на основу ове уредбе израђен студијски план (1923) са прецизним навођењем инвентара студијских дисциплина и временских димензија наставе, за руски језик прецизирано је изучавање на првој години студија са седмичним фондом од 2 часа²⁰. Наредна уредба о раду факултета, која је била на снази од 1935. до 1938, а са извесним модификацијама доношеним у два наврата – 1938. и 1945. - све до 1955, задржала је за руски језик идентична курикуларна решења²¹. Ово посебно наглашавамо из разлога што је у међуратном пе-

¹³ Исп.: В. Г. Костомаров, *Русский язык в странах мира*. Москва, 1973, 35-60; Ф. П. Филин, *Русский язык в современном мире*. Москва, 1974, 7-47.

¹⁴ Исп.: П. Пипер, *Двеста осамдесет година руског језика у српским школама*. Славистика, Београд, 2006, 10, 17-23.

¹⁵ Допунску аргументацију в. у: Д. Дамљановић, К. Кончаревић, *Из историјата наставе руског језика у духовним школама Српске православне цркве*. Богословље, Београд, 2007, 1 (у штампи).

¹⁶ Детаљније в. Љ. Поповић, *Богословски факултет – од идеје до реализације*. Богословље, Београд, 2006, 1, 91-109.

¹⁷ Исп.: Д. Сандо, *Историјат наставних планова на Православном богословском факултету*. Богословље, Београд, 2006, 1, 176-188.

¹⁸ Штавише, руски језик био је предвиђен као обавезни предмет још у нацрту првог наставног плана Богословског факултета из 1870. године. Исп.: Љ. Поповић, *Богословски факултет – од идеје до реализације*. Богословље, Београд, 2006, 1, 101.

¹⁹ Д. Сандо, *Историјат...*, 178.

²⁰ Исто, 179.

²¹ Исто, 181-182.

риоду под утицајем идеолошко-политичких чинилаца дошло до знатне редукције наставе руског језика у школском систему Србије²².

Први студијски план Богословског факултета, као што смо запазили, није предвиђао институционално, организовано изучавање руског језика, него његово „усавршавање“ са евентуалним, али не експлицираним похађањем наставе на Филозофском факултету, слично као што су за четири предмета студенти упућивани на Правни факултет²³. Са увођењем овог предмета као обавезне студијске дисциплине морало се поставити и питање његовог организованог похађања. Идеја о похађању наставе на Филозофском факултету одбачена је, како ће показати архивски материјал (зап. Савета од 29. новембра 1923), због неподударања програмских садржаја, али мислимо да постоје све основе за тврдњу да је основни узрок увођења руског језика у наставу на Православном богословском факултету специјално за потребе његових студената била свест о неподударању самих циљева наставе руског језика на матичном и нематичном факултету. Наиме, како је Уредбом о раду Православног богословског факултета од 2. маја 1923. године било предвиђено, Православни богословски факултет имао је задатак „1) да обрађује богословску науку и спрема стручне раднике и 2) да даје духовне пастире са вишом спремом, наставнике за богословске предмете у стручним и средњим школама и особље за судску и административну црквену службу“²⁴. Наравно, оријентација на доминантно теолошке садржаје наставе није била у колизији са интердисциплинарним приступом, са укључивањем других помоћних дисциплина у студијске планове Богословског факултета, али не изоловано, него у интеракцији са теолошким предметима, из перспективе могућности њихове примене у теологији. Ту интердисциплинарност теолошких студија истакао је још Слободан Јовановић у својству ректора Универзитета приликом отварања Факултета²⁵, а потенцирао ју је и прота Стеван М. Димитријевић у чланку поводом десетогодишњице рада установе, наглашавајући да „и чисти обзири пастирске службе будућих свештенослужилаца, којима ће се занављати и виша црквена јерархија, захтевају да се они духовно одгајају и расту под општим лучама просвете“²⁶. Требало је, дакле, још само решити кадровско покриће предмета. Одлучено је да се настава руског језика повери компетентном стручњаку - филологу, иако је међу наставницима факултета било оних чији је матерњи језик руски и који су у самој Русији са завршеном Духовном академијом имали право ангажовања у просвети и на предавању других дисциплина, укључујући и филолошке²⁷, а да и не говоримо о бројним свештеним лицима што су се у таласу емиграције обрела у Србији, од којих је велики број њих тражио намештење²⁸. Избор је ипак, саобразно ака-

²² О овоме в. детаљније: Д. Дамљановић, *Руски језик у Србији. Уџбеници до 1941. године*. Београд, 2000, 143-145.

²³ Д. Сандо, *Историјат...*, 178.

²⁴ Цит. према: Д. Сандо, *Историјат...*, 179.

²⁵ С. Јовановић, *Отварање нових факултета на Београдском универзитету*. [У:] *Из историје и књижевности*, I. Београд, 1991, 410-414.

²⁶ Богословље, Београд, 1930, 1, 73.

²⁷ О овоме в.: Г. Флоровский, *Пути руского богословия*. Вилњус, 1991; В. Тарасова, *На перепутье*. Встреча, Москва, 1998, 7, 14-22.

²⁸ Исп.: Б. Глигоријевић, *Руска православна црква у Југославији између два рата*. [У зб.:] М. Сибиниовић (уред.), *Руска емиграција у српској култури XX века, т. I*. Београд, 1994, стр. 52-59; М. Јова-

демским критеријумима, пао на најкомпетентнијег предавача руског језика на Београдском универзитету (зап. Савета од 29. новембра 1923):

г. 2. Претреса се питање наставе руског језика. Како се програми овог предмета на Философском и овом Факултету не подударају, приступа се избору хонорарног наставника за исти на овом Факултету. За таквог г. Декан предлаже г. Др Радована Кошутића, редовног професора овог предмета на Философском факултету, са три часа недељно.

Савет усваја овај предлог и бира г. Др Кошутића за хонорарног наставника са три часа недељно.

Деловођа
Радивоје Јосић

ДЕКАН
Богословског факултета
Дим. Стефановић
Чланови Савета:
А. Доброклонски, Дим. Анастасијевић,
Л. Мирковић, Симеон Станковић,
Ј. П. Илић, Б. Лоренц

У моменту избора за хонорарног наставника Радован Кошутић имао је богато искуство у наставном раду на Универзитету, где је прошао сва звања од лектора (1895), доцента (1898), преко сталног доцента (1905), ванредног професора (1919), до редовног професора (1922). За собом је из области русистике имао објављене три књиге капиталног и за оно доба непревазиђеног уџбеника *Примери књижевнога језика руског* (Београд, 1910), затим *Граматику рускога језика. Облици* (Београд, 1914) и *Граматику рускога језика. Књижевни изговор* (Петроград, 1919), као и низ монографија и студија из других области (полонистика, наука о књижевности) објављиваних у периодичним публикацијама. Његов научни рад био је награђен почасним докторатом Јагјелонског универзитета у Кракову (1898). За практично владање руским језиком Кошутића су посебно препоручивали његови вишекратни боравци у Русији у трајању од неколико година, са студијским усавршавањем у филологији (Петроград) и активним бављењем новинарским и публицистичким радом. Све је обећавало плодну и ничим неометану сарадњу са факултетом таквог угледа и ранга какав је био Богословски, утолико пре уколико се има у виду и Кошутићева искрена религиозност. Ипак, први проблеми на релацији Савет Факултета - Кошутић почеће веома брзо, а њихов дубински узрок, како открива архивска грађа, била је професорова акрибичност, доследност и захтевност која није наишла на разумевање у средини у којој је руски језик био помоћни предмет. Иницијални повод за рађање конфликта била је молба руских студената емиграната за ослобађање од обавезе похађања испита из свога матерњег језика у средини у којој се он изучавао као страни са наглашено утилитарним циљем оспособљавања за читање стручне богословске литературе – за шта су студенти Руси свакако поседовали неопходне компетенције (зап. Савета од 28. децембра 1923):

новић, *Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919-1924*. Београд, 1996, стр. 286-289. Посебно ћемо у овом контексту истаћи податке Државне комисије за прихват руских избеглица која је 1921. регистровала 48 православних свештеника који траже запослење и још 55 лица која желе да се запосле у околину Цркве (М. Јовановић, *Досељавање...*, 289).

т. 4. Чита се молба Руса студената, да се ослободе испита из руског језика, пошто знају руски језик и руску литературу.

Савет решава да се ова молба преда г. Др Кошутићу, професору Руског језика, да да своје мишљење по овоме, на основу чега ће Савет донети своју коначну одлуку.

Деловођа

Радивоје Јосић

ДЕКАН

Богословског факултета

Дим. Стефановић

Чланови Савета:

Д. Н. Анастасијевић, Ј. П. Илић,

Симеон Станковић, Б. Лоренц,

Л. Мирковић

Професор Кошутић имао је другачије мишљење, сматрајући да се руским студентима могу другачије конципирати и настава и испитни захтеви, али сами студенти и професорски савет не увиђају потребу за диференцираном наставом (зап. Савета од 15. јануара 1924):

т. 4. Г. Декан чита реферат г. проф. Др Кошутића, а према решењу Савета Богословског факултета од последње седнице, по коме се Русима студентима овог факултета не може по њиховој молби да се ослободе полагања испита из руског језика изићи на сусрет. На основу овог реферата и молбе Руса студената Савет одлучује:

Како је главни циљ наставе руског језика на Богословском факултету, да се студенти тога Факултета могу служити руском богословском литературом, умолити г. Др Кошутића, да у овоме смислу ученике овог Факултета и Русе и Србе о испитима из руског језика испитује.

Деловођа

Радивоје Јосић

ДЕКАН

Богословског факултета

Дим. Стефановић

Чланови Савета:

Д. Н. Анастасијевић, Л. Мирковић,

Ј. П. Илић, Б. Лоренц,

Симеон Станковић

На закључак да је висок критеријум оцењивања био главни камен спотицања у односима између Кошутића, с једне, и Савета професора са друге стране наводе нас изводи из седничких записника у којима Савет, арбитражујући у сукобу између професора руског језика и студената теологије недвосмислено стаје на страну студената (зап. Савета од 14. октобра 1924):

т. 4. Повео се разговор о резултату испита у јесењем року о. г. из руског језика, на коме је пало и неколико Руса студената. Како је циљ наставе из руског језика, који је по уредби овог Факултета (чл. 7) само помоћан предмет на овом факултету, практичан, т. ј. да студенти овога Факултета науче руски толико, да се могу служити руском богословском литературом, Савет решава:

Да Деканат упути акт г. Др Кошутићу, хонорарном професору за руски језик, да своја предавања и испитивања саобрази својој одлуци.

Деловођа

Симеон Станковић

ДЕКАН

Богословског факултета

Дим. Стефановић

Чланови Савета:

*прот. Ст. М. Димитријевић,**проф. А. Доброклонски,**Л. Мирковић, Б. Лоренц,**Драг. А. Анастасијевић*

Кошутић је интервенцију Савета и Деканата доживео веома болно, понудивши први пут, после само једанаест месеци ангажовања, оставку у случају неприхватања његових услова. Изразита захтевност професорова посебно је видљива у односу према студентима чији је матерњи језик руски. Када је реч о Србима, Кошутић истиче да је основни предуслов добрих испитних постигнућа континуирани рад и присуствовање настави (писмо Декану од 29. октобра 1924):

Богословском факултету.

На поверљив акт који ми је Господин Декан упутио, част ми је одговорити ово:

1. кад је циљ предавању руског језика у богословском факултету да његови ученици „науче руски толико да се могу служити руском богословском литературом“, предлажем факултету да студенте Русе ослободи од полагања испита. Ја не знам каква питања да им стављам на испиту, јер о свом језику они имају толико исто појма, колико има појма о српском језику Србин који није никад у школу заварио. Савест ми не допушта да својим потписом потврђујем да је неко, ко ништа не зна, положио код мене испит.

2. до практичног знања руског језика може се доћи методом који сам примењивао толико година, па сам га применио и прошле године у богословском факултету и постигао одличне резултате. Сви богослови који су похађали предавања и радили као што сам их упућивао, положили су с врло добрим успехом. Господин Декан, који је председавао на испиту, може то потврдити. Они, који нису долазили и учили, нису ни положили и, ако тако узраде, неће никад ни положити, јер се жив језик не учи из књига, већ из уста наставникових. Из граматике тражим само онолико, колико је потребно за добро читање и за разумевање текстова.

Ако се факултет не слаже са мном у ком било од ова два питања, молим га да ме више не броји у ред својих наставника.

Београд, 29-ог октобра 1924. *Рад. Кошутић*

С обзиром на изражену професорову спремност на компромис када је реч о студентима рускога порекла, Факултет одлучује да предлог о њиховом ослобађању упути универзитетском органу вишег реда - Сенату (зап. Савета од 11. новембра 1924):.

т. 2. Г. Декан чита предлог проф. Кошутића да се студенти Руси ослободе слушања и полагања испита из Руског језика.

Савет решава да се у овом смислу упути предлог Универзитетском Сенату.

Деловођа

Д. Грданички

ДЕКАН

Богословског факултета

Дим. Стефановић

Чланови Савета:

*прот. Ст. М. Димитријевић,**А. Доброклонски, Л. Мирковић,**М. Микијељ, <потпис нечитак>,**Драг. Анастасијевић*

Негативно решење Сената, које је било и логично очекивати, с обзиром на обавезност свих предмета фиксираних у нормативним документима и могућност саображавања циљева и задатака наставе сваком конкретном контингенту слушаца, иницираће израду диференцираних програма за руски језик (зап. Савета од 2. фебруара 1925):

т. 3. Декан саопштава решење Универзитетског Савета од 2. децембра 1924. год. бр. 5256, да се Руси студенти Богословског факултета не могу ослободити полагања испита из руског језика, већ да Факултетски Савет начини програм за овај предмет.

Савет решава да се под председништвом г. професора Кошутића образује комисија за израду овог програма, у коју да уђу: г. г. проф. Ст. Димитријевић, проф. Др Д. Анастасијевић и проф. Др А. Доброклонски.

Деловођа

Д. Грданички

ДЕКАН

Богословског факултета

Дим. Стефановић

Чланови Савета:

Д. А. Анастасијевић, пр. Т. Титов,

М. Микијељ

проф. А. Доброклонски,

Л. Мирковић, Ј. П. Илић

Комисија подноси следећи предлог:

Богословском факултету.

Част нам је поднети факултету програм наставе и испита из руског језика:

1. од ученика Руса тражиће се на испиту: добро превођење са руског на српски уз основно знање српске граматике;
2. од ученика Срба тражиће се: читање и добро превођење са руског на српски уз основно знање руске граматике.

Београд, 10 априла 1926

прот. Ст. М. Димитријевић

проф. А. Доброклонски

Рад. Кошутић

проф. Д. Н. Анастасијевић

О томе како је изгледао рад професора Кошутића са студентима теологије немамо непосредних података. Знамо да је био ангажован са фондом од три часа седмично, иако је наставни програм предвиђао два часа (зап. Савета од 29. новембра 1923). Познати су нам, такође на основу седничких записника, термини у којима је професор испитивао. Тако, у јунском року 1923/24. год. испит је заказан за петак, 27. VI пре подне, када су се полагали још и Византологија и Грчки језик (испитни рок одржан је од понедељка, 23. до петка, 27. јуна свакодневно у преподневној и послеподневној смени – зап. Савета од 11. јуна 1924). У јунском року наредне школске године испити из Руског и Црквенословенског језика су под председавањем реномираног литургичара др Лазара Мирковића планирани за 29. VI, понедељак, пре подне, са почетком у 9 часова (испитни рок одржан је од уторка, 16. до понедељка, 29. јуна свакодневно у преподневној и послеподневној

смени – зап. Савета од 13. јуна 1925). Ово је био први рок у коме је редовном професору за Руски језик на испиту председавао редовни професор за другу научну област, из сталног састава Савета, што је вероватно резултирало из сукоба Кошутића са средином у којој је хонорарно ангажован. На седници од 19. јуна 1926. одређено је да се испит из Руског језика планира за суботу, 26. јуни пре подне (почев од 9 сати), са полагањем пред комисијом на челу са угледним професором протојерејем Стевом М. Димитријевићем (испитни рок одржан је од среде, 23. до суботе, 26. јуна свакодневно у преподневној и послеподневној смени). У међувремену је професорски Савет више пута расправљао о молбама за ослобађање од испита: Русу Јосифу Расторгујеву није признат испит са Правног факултета Варшавског универзитета (зап. Савета од 2. октобра 1924), али су признати испити Србима Милутину Мирићу, који је Руски језик полагао у Карловачкој богословији (зап. Савета од 11. маја 1925) и Николи Јакшићу, са Филозофског факултета у Петрограду (зап. Савета од 8. марта 1926). Од укупно четири молбе за одобрење трећег (у то доба последњег могућег) полагања испита из истог предмета поднете у анализираном периоду (од почетка академске 1923/24. године до Кошутићеве оставке 29. октобра 1927) две су се односиле на предмет Руски језик (од тога је једну поднео студент Рус). Ово је, претпостављамо, додатно допринело јачању тензије између предметног наставника, с једне, и колектива и студената, са друге стране. Ипак, за подношење оставке чини нам се да су постојали још неки разлози, које Кошутић није желео да имплицира. Неуспеси студената свакако не, јер је тога било у Кошутићевој пракси и на Филозофском факултету (између осталих, пао је на испиту код њега и један, већ тада афирмисани и амбициозни, Јован Скерлић, да би приликом другог полагања добио високу оцену – четворку)²⁹. Мислимо да је у питању била његова немогућност (не неспремност, него управо немогућност) да се прилагоди настави за студенте нефилологе. По вокацији Радован Кошутић је био литерата: писао је поезију, бавио се књижевном критиком и публицистиком, једна од најзначајнијих научних преокупација била му је версификација, а језику је приступао преко књижевности која га репрезентује – то се види и на основу концепције његових *Руских примера*, а и на основу сведочанстава његових бивших студената³⁰. Сви су сагласни у оцени да је он предавао зналачки и са одушевљењем, а да је то одушевљење било инспирисано књижевним делима као полазним материјалом за овладавање језиком. Ђорђе Живановић је експлицитан у констатацији: „Чиме је ипак успевао да привлачи студенте? Свакако не својом претераном тачношћу и строгошћу. Било је нешто друго што је држало студенте на тим часовима. Била је то његова понесеност предметом који је предавао, ватра с којом је тумачио песнички текст при читању, онда прочитавање и уживање у свакој језичкој тананости, да би се све ваљано пренело на наш језик. [...] Он је на часовима просто зрачио, а сам је уживао. Не могу се заборавити његове речи које нам је упутио после првих прочитаних сти-

²⁹ Ђ. Живановић, *Прекретне године Радована Кошутића*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 17.

³⁰ Сведочанства Јована Скерлића, романисте и германисте Милоша Тривунца, преводиоца Милице Јанковић наводи професор полонистике Ђорђе Живановић, евоцирајући и своје успомене на студије код Кошутића. Исп.: Ђ. Живановић, *Прекретне године Радована Кошутића*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 16-18.

хова из Руских примера: „Всегда так будет и бывало...»: „Децо, замислите колико година треба да учите немачки, француски или енглески, а ево сада читате текст великана руске књижевности после свега два месеца рада“³¹. У раду са студентима теологије требало је, међутим, приоритет дати стручним текстовима и богословској терминологији, што му је Савет више пута, као што смо видели из претходног излагања, стављао до знања, а колико је настава удовољавала формирању професионалне компетенције будућих свештенослужитеља и вероучитеља Савет је, како смо показали, могао дознати преко председника испитних комисија.

Други разлог Кошутићевом повлачењу био је, рекли бисмо, психолошке природе: високо интровертован и преосетљив, амбициозан и већ увелико афирисан у земљи и иностранству³², Кошутић није могао лако поднети неразумевање и замерке упућене на његов рачун. Још у младости он је веома болно поднео критике чак и експерата попут Богдана Поповића и Стојана Протића, толико болно да је за дуги низ година потпуно прекинуо да се бави литерарним стваралаштвом и књижевном критиком³³; и премда је цео ток његовог живота показао да је његово истинско призвање наука, док су му књижевна дела сва до једног пала у забрав, критичаре свога литерарног стваралаштва он је јетко називао „клаком [...] људи који су седели неколико година у париским кафешантанима и који мисле да су сву мудрост кашиком попили“, код којих се „сјединило незнање с дрскошћу и несавесношћу“, а себе доживљавао као губитника на правди Бога: „Из близа и из даљине“, пише он чешком слависти Јиржију Поливки, „за најсавесније радове написане у најбољој намери, извлачио сам досад само грдњу“³⁴. Стога је тон његове оставке суздран, без образложења, без простора за изналажење компромиса, али у тону добро васпитана човека:

Господине Декане,
 част ми је поднети Богословском факултету оставку на место хонорарног професора руског језика. Хвала Господи колегама на љубави, с којом су ме увек предусретали.
 С одличним поштовањем

Рад. Кошутић

Београд
 29/X 1927

[Текст на полеђини акта:]

[Штамбил: УНИВЕРСИТЕТ
 Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца
 Православни богословски факултет
 бр. К 973
 4 – XI – 1927 г.
 у Београду]

³¹ Исто, 18.

³² О веома доброј рецепцији његових научних радова од стране савременика в. у: Б. Терзић, *Савременици о Кошутићу као русисти*. Славистички зборник, Београд, 1986, 1, 21-30;

³³ Парадоксално, али након највећих научних успеха Кошутић се поново окренуо поезији, објавивши још 17 збирки песама и само једно научно дело – *О тонској метрици у новој српској поезији* (1941). Ова чињеница искључује претпоставку да је разлог Кошутићевог повлачења могла бити жеља да се континуирано, са што мање наставних обавеза, бави научним радом.

³⁴ Ђ. Живановић, *Прекретне...*, 14-15.

Савет Богословског факултета на седници својој од 1. XI о. г. уважио је оставку г. Рад. Кошутићу, ред. проф. философ. факулт. и хонорар. наставнику за руски јез. на овом факултету.

<нечитко> Декана, <нечитко>
Богословског Факултета,
<потпис нечитак³⁵>

Савет Факултета усвојио је Кошутићеву оставку и већ за два дана после ње-
ног подношења имао готово решење о попуњавању његовог радног места (зап.
Савета од 1. новембра 1926):

г. 2. Декан саопштава Савету, да је г. Др Радован Кошутић, хонорарни наставник за руски језик, дао оставку и чита његову оставку. Стога Декан предлаже, да Савет изабере новог наставника за руски језик, а тако исто и за црквенословенски језик.

Господин професор Димитријевић предлаже Савету, да се за хонорарног наставника рускога језика, а исто тако и црквенослов. језика изабере г. Др Димитрије Ђуровић, бив. доцент Петроградског универзитета, лектор Скопског Универзитета у оставци, а сада проф. Државне трговачке академије у Београду.

Савет решава да се за хонорар. наставника рускога језика са 2 ч. недељно и за хонорар. наставника за црквенословенски језик са 4 ч. Недељно изабере г. Др Димитрије Ђуровић, проф. Државне трговачке академије у Београду.

Деловођа
Др Д. Глумац

ДЕКАН
Богословског факултета
Л. Мирковић
Чланови Савета:
Д. Стефановић,
Драг. Н. Анастасијевић,
Ст. М. Димитријевић,
А. Доброклонски, Иринеј Ђорђевић,
Пр. Т. Титов, Рад. Јосић. Б. Лорени,
Сим. Станковић

О овоме је извештен ректор Универзитета (допис бр. 973 од 1. новембра 1926), а на основу седничког записника Савета Факултета од 9. децембра 1926. сазнајемо да је министар просвете под бр П.15602 од 15.11.1926. поставио за хонорарног професора руског језика на Богословском факултету Универзитета у Београду предложеног кандидата, др Димитрија Ђуровића.

После годину дана и два и по месеца од повлачења са Богословског факултета професор Радован Кошутић доживеће велико признање – избор за дописног члана Академије наука СССР-а, у чијем образложењу, које су потписали академици Б. Љапунов, Ј. Карски и П. Лавров, стоји ласкава оцена да су његова дела „изванредни и по својој изузетној прецизности ненадмашни приручници за учење руског језика“³⁶. До 1936. предаваће на Философском факултету у својству редовног професора, са хонорарним ангажманом до 1941. године. Колико је њему интимно значио рад на Православном богословском факултету, да ли је спорне

³⁵ Извесно је да потписани није био из редова наставног особља Православног богословског факултета.

³⁶ *Записка об ученых трудах проф. Радована Кошутича.* Известия АН СССР, серия VII. Отделение гуманитарных наук. Ленинград, 1928, 8-10, стр. 481.

моменте због којих је поднео оставку доживео такође као јаз између најбољих намера, савесног рада, принципијелности, с једне, и нечијег неразумевања или можда само неповољног стицаја околности, са друге стране, за нас остаје тајна. Извесно је само да је повлачење из редова наставника тако истакнутог научника и znalца руског језика какав је био професор Радован Кошутић за Православни богословски факултет, и поред високих квалитета његовог наследника на катедри, морао представљати губитак, као што је Факултету била и велика част што је на њему предавала личност таквог несвакидашњег интелектуалног формата. Желели бисмо да овај рад буде примљен управо као израз пијетета према првом предавачу руског језика у највишој просветној установи Српске цркве од свих његових наследника на катедри.

Деятельность Радована Кошутича на Православном богословском факультете Белградского университета

В предлагаемой работе на основании архивного материала реконструируется преподавательская деятельность основоположника сербской славистики Радована Кошутича на Православном богословском факультете Белградского университета. Некоторые аспекты его деятельности были встречены резкой критикой, так что после трех лет занятий со студентами богословия он решил подать в отставку.